

Papp Klára

**„A katolikus egyház története, újjászületése
a 18. századi Debrecenben”**

A Debreceni Egyetem 2015. június 12-én egész napos történészkonferenciával csatlakozott a debreceni katolikus emlékvérendezvényeihez. *Bosák Nándor*, a Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegye püspöke köszöntőjében a konferenciát az emlékvé egyik legrangosabb eseményének nevezte: „Mi a történelemben nemcsak az események láncolatát látjuk, amelyek cél nélkül követik egymást, hanem mindig a történelem megélt emberi vonatkozásait szemléljük és figyeljük. Ilyen értelemben mindig a kairosz az, ami bennünket foglalkoztat, így idézünk fel régi eseményeket, és keressük a történelem mélyebb értelmét. A katolikus újjászületésre visszatekintő emlékvé erre a történelemben megvalósult életre utal, mert életünk a történelemben minden helyzetben újjászületés.” *Komolay Szabolcs*, Debrecen alpolgármestere kiemelte, hogy az emlékvé nemcsak a katolikusok ünnepe, a rendezvényekhez a város különböző intézményei is sikeresen kapcsolódnak. *Szilvássy Zoltán*, a Debreceni Egyetem rektora utalt arra, hogy a közelmúltban több egyháztörténeti konferenciának adott helyet az egyetem, mivel a mai Debrecen megérteni, s a jövőt a keresztény értékek alapján tervezni csak ilyen tanácskozások tanulságai alapján lehetséges.

A konferencia tizenkét előadásához kapcsolódott a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár kiállítása, valamint a „*Catalogus librorum Bibliothecae Collegii Germanici et Hungarici Romae*” című kötet (Száz Orsolya és Rosa Pace bevezetésével) bemutatója is, amelyet *Monok István*, az MTA Akadémiai Könyvtár és Információs Központ igazgatója méltatott.

Draskóczy István, az ELTE BTK professzora előadását a város Mohács előtti fejlődésének szentelte, kiemelve ebből az időszakból a debreceni diákok egyetemjárását a középkorban. Előljáróban Makkai László megállapítását idézte, aki szerint a külföldi egyetemeket megjáró debreceni diákok „Akármelyik társadalmi rétegből kerültek is ki azonban, a város gazdasági erejéhez képest, más magyarországi városokkal összehasonlítva, kevesen voltak, és későn tűntek fel, ami megint csak Debrecen középkori művelődési jelentőségének viszonylagos szerezénységére vall.” Saját kutatásaira alapozva 1431 és 1523 között 21 debreceni

származású egyetemet járt fiatal mutatott ki, akik közül 18 fő (1440–1514 között) a krakkói egyetemre iratkozott be. 1431-ben a krakkói egyetem peregrinusai között találhatjuk az első debreceni beiratkozót. 1478-tól emelkedett a külföldön továbbtanulni szándékozók száma, s a 16. század elején már Itáliába (1 fő) és Bécsbe (2 fő) is utaztak.

A beiratkozott hallgatók közül nem mindenki (összesen csak öt fő) fizette ki teljesen a beiratkozási illetéket, ami előfeltétele volt a baccalaureusi fokozat elnyerésének, s közülük csupán egy lett magister. A szerző a peregrinusok hazatérés utáni sorsát is végigkísérte, de vizsgálta a városból a kanonokok közé állt ifjak tanulásának lehetőségeit is. A földesúri mezővárosok között, ahonnan peregrinusok indultak külföldi egyetemekre, Debrecen bekerült az első 50 közé. A tanulás iránti érdeklődés a 16. század elejétől növekedett meg, ami a szerző szerint jelzi a város anyagi gazdagodását is.

Barta János (íff.) professor emeritus a konferencia témájának tágabb környezeteként, a 18. század első felének felekezeti viszonyait vizsgálta a Magyar Királyság területén. Előzményként bemutatta, hogy „a katolikus egyház balszerencséjére az ország darabokra hullása időben egybeesett a reformáció megjelenésével, aminek terjedését az új körülmények között semmi sem tartóztatta fel.” Az ország felszabadítása a török uralom alól megteremtette a lehetőséget a katolikus egyház befolyásának, támogatottságának helyreállítására, azonban erre, hosszú távra érvényes módon, döntően csak a szatmári egyezség után kerülhetett sor. Megindult az egyházmegyék újjászervezése, s elkezdődhetett a katolikus egyház (püspökségek, káptalanok, szerzetesrendek) visszaszerzett birtokainak gazdasági megerősítése is.

Az elpusztult plébániák helyreállítására, új parókiák alapítására is sor került, s a folyamatban a protestáns egyházak is sérültek. Az egyházmegyék püspökeinek templomfoglalásai mellett arisztokrata családok képviselői is érvényesíthették patrónusi jogukat jobbágyaik felett. Ugyanakkor az előadó kimutatta, hogy a katolikus egyházi ünnepek, a hozzájuk kapcsolódó szokások, a búcsújáró helyek megújulása, a szentkultuszok terjedése komoly szerepet játszhatott a katolikus hit megőrzésében, megerősödésében.

A korabeli Európában az abszolutizmus uralkodói a hadsereg és a hivatalnoki kar mellett az egyházat is hatalmuk támaszai közé számították. Barta professzor szerint a Habsburgok a Magyar Királyságban is erre törekedtek, de a 18. század végére csak a lakosság 49%-a volt római katolikus, 6%-uk görög katolikus, míg 14% volt a reformátusok, 9% az evangélikusok, 21% az ortodoxok, és 1% az izraelita vallásúak aránya.

Szárász Orsolya a váradi egyházmegye jezsuita népmisszióiról tartott levéltári forrásokra épülő, izgalmas előadást. A 17. századvégi törökellenes háborúk győzelme után újjászerveződött váradi egyházmegye területén vándormisszionáriusok vezették azt a két missziót (1730 és 1753), amelynek folyamatát és hatásait

elemezte. Ezen a területen különösen fontos volt a vallási élet formáinak elsajátítása, a vallásosság felélesztése és elmélyítése. Az első misszió idején Csáky Imre volt a püspök, aki a Kolosvári Pál jezsuita és Berzeviczi János által több településen lefolytatott szertartást (Várad, Debrecen, Nemeskereki, Gyula, Bélfényér, Belényes, Margitta, Telegd, Kárásztelek) egyértelműen támogatta. Váradon – az ott állomásozó katonaság összetétele miatt – magyar és német nyelvű missziót is tartottak, s a tíz napig tartó eseményen nagyon sokan vettek részt. Debrecenben viszont – ahogyan a későbbiekben Belényesen – a városi tanács nem engedélyezte, hogy a prédikáción a reformátusok is jelen legyenek, nem tartottak körmenetet sem, s bár megerősítették a kisszámú katolikus hívő vallási meggyőződését, de egyetlen „eretneket” sem sikerült megtéríteniük. Gyulán ellenben nagy hatása volt a missziónak.

1753-ban már Forgách Pál püspök kezdeményezte a missziót, amely hasonló területen zajlott, mint a korábbi, bár ezúttal Belényesen kezdődött. Mivel a püspök nem volt éppen jó viszonyban a jezsuitákkal (állítólag elvette tőlük a kálváriát és a plébánosnak adta), s maga sem tartózkodott a városban, a misszió Váradon korántsem aratott olyan egyértelmű sikert, mint 1730-ban. Debrecenben viszont a császári engedélyre való hivatkozás megtette hatását, engedélyezték a polgároknak a jezsuiták prédikációinak meghallgatását, s a szertartáson hat szenátor is részt vett. Az eredmény nyolc kálvinista, egy evangélikus és egy aposztata áttérése volt a katolikus hitre. A siker hatására még az is felmerült, hogy a jezsuiták állandósítják jelenlétüket a városban, a városvezetés azonban elővásárlási jogára hivatkozva megakadályozta a missziós ház céljára alkalmas épület megvásárlását. Az előadó arra a következtetésre jutott, hogy a két misszió lefolyása közötti különbség mindenképpen a katolikus egyház megerősödésének a jele volt.

A konferencia szünetében a Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára kiállítását mutatták be. Eredeti levéltári források tanúsíthatják, hogy az I. (Nagy) Lajostól kapott mezővárosi privilégiumot (1361) követően a 17. század végéig Debrecen valóban rászolgált a királyi kegyre, amely a szabad királyi városok közé emelte. *Szendiné Orvos Erzsébet* levéltár igazgató megnyitójában összefoglalta a magyar királyok és az erdélyi fejedelmek kiváltságolását, amely nyomán „az árokkal és sövénnel védett Debrecen nemcsak kiemelkedett a mezővárosok sorából, de a 16. század végére az ország legnépesebb és leggazdagabb városává vált.” Ezen kiváltságok sorában kiemelte Luxemburgi Zsigmond 1405. évi privilégiumát, amelynek alapján a város élhetett a budai joggal, ám e kedvezmény elenyészett a zálogba adáskor. 1435-ben azonban az ország nemesének tiltotta meg az uralkodó, hogy debreceni polgár fölött mondjanak ítéletet, amit csak a debreceni bíró tehetett meg. A földesúri mezőváros első belső szabályrendeletét 1552-ben Török Jánosnak köszönhette, amely 1693-ig érvényben volt. Részletesen ismertette a 17. században, Bethlen Gábor korától fejedelmi

várossá váló Debrecen követeinek törekvéseit, a bécsi tárgyalás során tapasztalt nehézségeit, s végül a királyi oklevél tartalmát, az elért eredményeket.

Orosz István akadémikus Debrecen szabad királyi státusának országgyűlési becikkelyezését, az 1693-ban elkezdődött folyamat betetőzését vizsgálta. Az 1715. évi 108. törvénycikkben ugyanis az országgyűlés azzal a feltétellel erősítette meg az 1693-ban I. Lipóttól kapott kiváltságlevelet, annak minden szabadságával együtt, s biztosította, hogy a város küldöttei részt vegyenek az alsó tábla ülésein, hogy a város vezetői „katolikus plébániai egyház építésére, s a Szent-Ferenc rendű atyák konventje számára helyet adjanak”. A 109. tc. megerősítette a városnak a tárnokmester alá tartozását is, de egy sajátos formulát tartalmazott: „épségben maradván a Döbröczen városban létező egyházaknak és a nemességnek joga”, amit a csak református felekezetű Debrecen saját korábbi jogainak megőrzéseként, a váradi püspök pedig a saját jogköre szélesítésének lehetőségeként értelmezett. Az előadásból hangsúlyosan kiderült: „A Habsburg uralkodók, ha más módszerrel is, mint I. Lipót, folytatni kívánták az ország rekatolizálását, elképzeléseikbe nem fért bele egy olyan közösség, mint Debrecen, amely a 17. század végén ›keresztényen respublica‹ -nak nevezte magát.”

Orosz professzor előadásában az országgyűlés belső vitáin keresztül bemutatta és elemezte azt a hosszú folyamatot, amely Debrecen privilégiumának megerősítése miatt az 1708. évi, majd a szatmári béke után megnyílt 1712. évi rendi gyűlésen kezdődött, s az 1714–1715. évi hosszú ülésen az alsó tábla és – főleg – a katolikus rendek és a megerősödő egyházi elit közötti vitát követően jutott nyugvópontra. 1715-ben a vita Debrecen és Szatmárnémeti kiváltságát egyaránt érintette, mindkettő esetében „az uralkodó feladatává tették a katolikus vallás szabad gyakorlásáról történő ›időszerű‹ gondoskodást.”

Debrecen képviselői tehát úgy döntöttek, hogy a város fejlődését elősegítő szabad királyi városi cím megtartása érdekében vállalják a kompromisszumot és beleegyeznek a katolikusok beköltözésébe, a templomépítésbe, valamint a szerzetesek beengedésébe. Az előadás kimutatta, hogy a törvények érvénye alapján alakult meg Debrecenben a piarista rendház, költöztek vissza a ferencesek, s Csáky Imre váradi püspök – aki 1724-ben a református nagytemplom előtti téren tartotta prédikációját – akarata érvényesült a katolikus templom építésében is.

Papp Klára professzor Csáky Imre Debrecen katolikusai érdekében kifejtett tevékenységét vizsgálta. Előadásában bemutatta a váradi püspök és kalocsai érsek bíboros családi háttérét, neveltetését. Elsősorban azt emelte ki, hogy a család katolikus elkötelezettsége mennyire alapozhatta meg az életpályát, a megszerzett műveltség és a bécsi udvari körökkel, valamint a magyar arisztokrácia meghatározó személyiségeivel kialakított jó kapcsolatok milyen mértékben határozták meg Csáky Imre politikai-egyházpolitikai szerepvállalását és lehetőségeit.

A váradi püspökség újjászervezése, a gazdálkodás megindítása a kiterjedt birtokokon Debrecenre is hatást gyakorolt. Kébell kanonok Csáky püspökhöz írott

leveleiből a dézsmaszedéssel kapcsolatos konfliktusok, a városi protocollum lapjairól pedig – a privilégiumok érvényét kétségbe vonva – a jobbágyok visszakövetelésének felújítása olvasható ki.

A város vezetői szeretnék volna az országgyűlés vitáiban a maguk oldalára állítani a püspököt, de nem jártak sikerrel, mivel ő egyértelműen a katolikus egyház érdekeit képviselte. Csáky nem tartózkodott gyakran Váradon, de egyházmegyéje ügyeiről kiterjedt levelezéséből szerzett tudomást, s munkatársait – akiket igen jó érzékkel választott ki a számtalan szolgálatára törekvő személy közül – sokszor fogadta személyes megbeszélésre. A debreceni levéltár három levelet őriz Csáky Imrétől, valamennyit 1719-ből. 1719 júniusában Kalocsáról írt levele a kialakult jó viszonyra utal: „Miképp gyönyörközem eleitől fogvást benne, hogy kegyelmetekkel a jó Harmóniát és szomszédságot megtartcsam,” az utóirat pedig a város törekvéseinek támogatását ígéri: „valamit az én tehetséggemmel felér Kegyelmetek, kézségemben fogyatkozást nem fog tapasztalni.” De ugyanez olvasható ki a Lőcséről írott leveléből is: „kész vagyok Kegyelmeteknek mindennemű pártját fogni”. A templomépítés, az iskolák támogatása, a katolikus népesség beköltözésének, megmaradásának biztosítása, lehetőség teremtése a város vezetésében játszott szerepre – mind olyan kezdeményezések, amelyek igen sok konfliktust okoztak a korabeli Debrecen református lakosságának és vezetőinek, de amelyek kiindulópontjai voltak és lettek a település mai sokszínű felekezeti összetételének.

Szabadi István, a Tiszántúli Református Egyházkerületi Levéltár igazgatója a református egyház 1715 utáni szerepéről tartott előadást. Vizsgálatai alapján megerősítette, hogy a reformáció utáni Debrecenben a református egyházközség története azonos volt a város történetével. A 17. századi református erdélyi fejlődelmek idején a református felekezetek belső ügyeibe is beleszóltak. A 17. század végétől azonban fokozatosan megszűnt a felekezeti homogenitás, bár a város lakosságának még a 18. század végén is csak 2,5 %-a volt katolikus. A reformátusok sérelmére hozott intézkedések azonban főleg Mária Terézia uralkodása idején sokasodtak meg. Legnagyobb csapásnak a királynő 1752-ben kelt rendelete bizonyult, amely szerint a városnak megtiltották az egyház és a kollégium támogatását. Ennek ellenére 1760-ban tíz házat átengedtek prédikátori, kántori és tanári lakásnak, és egyházi adót vetettek ki.

A külső nyomás hatására megváltozott a városban a református egyház igazgatása, a 18. század folyamán fokozatosan vált le a városi kormányzatról: már 1753-ban deklarálták a „világi és egyházi elemek együttes kormányzását”, 1763-ban pedig végleg elvált a városi és az egyházi kormányzás egymástól: az „egyházkormányzati szervezet az egyháztanács lett”.

Az előadó levéltári forrásokra alapozva kimutatta, hogy a debreceni polgárok a 18. században egyre növekvő mértékben adományoztak szerzett vagyonukból a református egyháznak: a papok, kántorok fizetésére, a templomok, iskolák (fiú-

és leányiskolák) támogatására, a szegények javára (árvatartó alap), amely komoly alapítványok létrejöttéhez is vezetett. A segítségre, az anyagi áldozatvállalásra szükség is volt, hiszen 1752-ig az ispotályt, az egyházat és az iskolákat a város tartotta el, ezt követően viszont – pl. a Kollégium ügyében – ugyan a nyugati egyházakhoz is fordultak, de a polgárok költségén jelentek meg könyvek, étkeztek a népkonyhán a diákok, utaztak Bécsbe a vallási sérelem miatt a követek, vagy újították fel a Kistemplom tetejét, s a sort folytathatnánk.

Koltai András, a Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltárának igazgatója a piaristák 18. századi debreceni szerepéről, annak első éveiről beszélt. Elmondta, hogy két személy, Csáky Imre püspök és Bakó János váradi nagyprépost együttműködése teremtette meg a rend Debrecenbe költözésének lehetőségét. Bakó maga is a privigyei piarista iskola diákja volt, aki már 1716-ban javasolta egy alapítvány létrehozását. 1717-ben Csáky a bécsi piarista rendházból kért két magyar szerzetest. 1718-ban magyarbéli kastélyában már egy alapítvány létesítéséről is megállapodtak, amit a nagyprépost tett. Koltai András kutatásai alapján a végleges alapítólevelet 1719. május 17-én Pozsonyban állította ki Bakó a debreceni piarista kollégium számára, amit még abban az évben, október 9-én, Bécsben III. Károly magyar király is megerősített.

A két piarista Nyitráról érkezett a városba. A város vezetői nem fogadták őket jó szívvel, mert úgy értékelték, hogy 1715-ben a törvény csak egy szerzetesrend – a ferencesek – befogadásának kötelezettségét írta elő számukra. A piaristák visszatekintve maguk is úgy látták, hogy „a misszió helyzete olyan volt, mint bárányé a farkasok között,” de a piarista rendház „szülője és második alapítója,” Szlopnyai János (szerzetesi nevén Elek) és Hornik István valóban sokat tett a rendház működéséért, Szlopnyai a debreceni katolikus intézmények alapjait teremtette meg.

Működésük sikerének előmozdítója volt az 1719. évi debreceni tűzvésznek a katolikus építmények szempontjából szerencsés fordulata, hogy a tűz elkerülte a Szent Anna utcát. Ezért alakult ki a kálvinista lakosokban is annak tudata, hogy csoda kíséri az Oltáriszentség körülhordozását. Ennek igazolására Koltai András idézte a körmenet alkalmával elhangzott kérést: „Tiszteletes uram, ide is avval a fényessel, a házamhoz.”

Az előadó utalt a katolikus oktatás eredményeire is: 1721-re megnyitották a gimnáziumot, s Koháry István egy nemesi konviktus működéséhez is tett egy 23 600 forintos alapítványt (amely 1784-ig működött). Az iskola megkezdte működését, elindult egy komoly könyvtár kiépítése, s lassan a protestánsokkal is rendeződtek a kapcsolatok.

A váradi püspökséget alapító Szent László kultuszának – amelyre a mai Debrecen legrégebbi településrésze, Szentlászlófalva is emlékeztet – irodalmi megjelenését Bitskey István akadémikus, néprajzi hagyományait pedig Bartha Elek professzor, néprajztudós és *Dénes Zoltán* kanonok vizsgálta.

Bitskey István professzor egy 13. századi vatikáni kódexben található mondatot választott előadása címéül „*Ab omnibus pius rex dicebatur*,” vagyis „*Mindenki kegyes királynak nevezte*”, amely alkalmat adott neki a bihari térségben kirajzolódó kultusz legfontosabb jegyeinek számbavételére. A király halálát követő években Váradon született latin nyelvű ének szerint László auctor fidei, de országát védelmező hős is. Az 1470-es években született magyar nyelvű versben pedig az ország oltalmazója: „szent kerályok közt drágalátus gyöngy”, akire a 15. század törökellenes küzdelmeiben is példaként tekintenek, és akit saját koruk elvárható tulajdonságaival ruháznak fel.

A 17. században az erősödő katolikus egyház újra felfedezte és felhasználta a Szent László kultuszt a hitviták részeként, erre az előadó kiváló példaként Pázmány Péter néhány vitairatának okfejtését idézte. De Lászlóban találta meg az ideális uralkodó mintaképét a Bécsben művelődő ifjú Zrínyi Miklós is, aki Pázmány tanítványa volt. A nyomtatott beszédgyűjteményekben kiadott Szent László prédikációk, majd az énekeskönyvekben megmaradt szövegek (1651–1845 között számuk 21) szintén a király kultuszának őrzői, amelyek mind mutatták Váradhoz kötődését. A barokk iskoladramákban a triumfáló hős, aki győz a kunok, besenyők, tatárok s az ellenkirály felett, s csodatételei is helyet kapnak a tudatformálásban. A jezsuita Pray György vitáit már a forráskritikára épülő történetírás megjelenésének tekinthetjük.

Szent László a romantika korában, az 1820-as években Vörösmarty Mihálynál győzedelmes magyar lovag, de ugyanakkor szinte „hadiisten” is, aki „Egy nemzet sorsát hordja nagy szívében”. Arany János (1853) a székeleytől kölcsönözte Szent László patrónusi szerepkörét, „aki sírjából kikelve segítette győzelemre hadaikat”. A 20. század első felében megjelent, mint a magyar férfieszmény megtestesítője (Sík Sándor), vagy az ország helyzetének stabilizálója (Harsányi Lajos). Páskándi Géza 1992-ben írott drámájában viszont már egy vívódó, országa helyét kereső uralkodó. Bitskey előadása zárásaként felhívta a figyelmet arra, hogy László királyt egykori városa, Nagyvárad ma nem értékeli a helyén, hiszen vitássá vált az egyik híd elnevezése az egyházmegyét alapító királyról, s szobrának felállítását is évek óta gátolják.

Szent László tiszteletéről a folklórban és a hagyományos vallásosságban szólt a kettős – *Bartha Elek* és *Dénes Zoltán* kutatásait bemutató – előadás. A folklór és a népi vallásosság legkülönbözőbb rétegeiben lehet találkozni Szent László királyunk személyéhez fűződő hagyományokkal. Emlékét őrzi a szöveg- és szokásfolklór, a néphit, a hitélet, a társadalmi élet számos eleme: nevéhez legendák, eredetmagyarázó mondák, szent kutak, források, szakrális építmények, objektumok, zarándokhelyek, patrocíniumok egész sora kapcsolódik. Az előadók konkrét példákon keresztül, személyes élmények alapján mutatták be, hogy a nagyváradi zarándokhely vonzáskörzetébe tartozó partiumi térség identitásának fontos elemét alkotja ez a kultusz, amely napjainkban reneszánszát éli. Meggyőződhet-

tünk róla, hogy a régi hagyományok továbbélése, azok felelevenítése, újjáélesztése mellett Szent László tiszteletének több új megnyilvánulási formája is a hagyománnyá válás útjára lépett.

A konferencia két előadása foglalkozott a Szent Anna templommal. *Kelényi György*, az ELTE művészettörténész professzora a Szent Anna székesegyház építéstörténetét vizsgálta, s helyezte el a felépült templomot a magyar barokk építészet történetében. Csáky Imre püspök volt az, aki előbb 2200 rajnai forint adományozásával, majd évente újabb és újabb 2000 forint biztosításával lehetővé tette a templom tervének elkészítését és biztosította a felépítését is. Kimutatta, hogy 1720-ban a piarista rendfőnök – több egri építőmesterrel együtt – azt a *Giovanni Battista Carlone* olasz építész szerződtette Debrecenbe, akinek munkájáról Csáky még egri kanonok korában szerzett jó tapasztalatokat. Egyértelműen feltételezhető, hogy Csákynek a nagyszombati jezsuita templom lehetett a mintája, amely – több magyarországi templomhoz hasonlóan – bizonyíthatóan a bécsi jezsuita templom típusára alapozódott, de amely – más korabeli barokk templomokkal együtt – a római II. Jesu (Gesu) egységes templombelsőjét vette át (amit viszont tanulmányai helyszínéként maga a püspök is jól ismert). Az előadó alaposan megvizsgálta és bemutatta a nagyszombati és a debreceni templom alaprajzát, a kész épületeket, s összevetette azokat a győri és a soproni templom épületével.

A debreceni épület alapkövét 1721-ben tették le, s 1727-ben már falai is tető alá kerültek. A két torony felépítésére azonban csak 1834-ben került sor. A templom felszentelésének idejére, 1746-ra azonban nemcsak a tornyok, hanem a mellé tervezett rendház sem készült még el. Egy 1774. évi állapotfelmérés alapján Kelényi György kimutatta, hogy eredetileg a bejárat melletti két homlokzatfülkében Szent István és Szent Imre szobrai álltak, a homlokzat melletti két torony pedig még csak a templom főpárkányáig épült meg, s vakolatlan volt. 1780-ban egy Joseph Hoffmann nevű nagyváradi építő mestert alkalmazott a város, aki egy rajzot hagyott ránk a rendház és az iskola homlokzati tervének ábrázolásával. Amikor végül *Povolny Ferenc* 1834-ben az eredeti tervekre hivatkozva befejezte a toronypárt, annak magasságát – idáig kideríthetetlen okból – egy emelettel megemelte.

A Szent Anna templom kegytárgyairól tartotta előadását *Nyárádi Anna Mária* művészettörténész. A 18. századi liturgikus kegytárgyak közül egyet azonosított, a Szilassy János löcsei ötvösműhelyében készült úrmutatót. A piarista rendház 1751. évi *Historia domusa*-ból derül ki, hogy az akkori házfőnök, Tapolcsányi Gergely áldozott fel több ezüst edényt az új monstrancia elkészítésére, amelyet Löcséről, Szilassy műhelyéből rendeltek meg. Szilassyt 1747-ben választották Löcsén az ötvös céh mesterévé, s ez a debreceni megrendelés volt az első Löcsén kívülre készített munkája. A megrendelés oka a művészettörténész szerint egyértelműen az volt, hogy az ötvösmester alkalmazta a – feltehetően a piaristáknak

tetsző – festett zománcot az úrmutató elkészítésénél. A debreceniek a kisszebeni piaristákon keresztül szerezhettek tudomást Szilassy munkáiról, s az ő közvetítésükkel fizették ki a mestert. A lőcsei ötvösművész több úrmutatójának elemeit összevetve, elemezve az előadó arra a megállapításra jutott, hogy a debreceniek megrendelése a látványos megjelenítésre, kivitelezésre törekvés miatt történhetett, feltehetően ezzel kívánták gazdagítani a körmenetek pompáját.

A konferenciát *Zágorhidi Czigány Balázs*, a vasvári Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény történésze, egykori debreceni diák előadása zárta, amelyet a „Domonkos szerzetesek Debrecen katolikus életében, református történészek a domonkos történetírásban” címmel tartott. Az előadó két érdekességet emelt ki a domonkos rend és Debrecen kapcsolatából: Az egyik, hogy bár a város középkori egyházi életében a domonkosoknak szinte csak epizódnyi szerep jutott, mégis erre alapozódott az a hagyomány, amelyre hivatkozva a ferencesek mellett ezt a rendet is letelepítették Debrecenben 1942-ben, sőt a szerzetesek a rendszerváltás után is visszatértek és ma is aktív szerepet játszanak a város katolikus életében. A másik momentum még különösebb: a debreceni kötődésű református egyháztörténészek érdeklődése a domonkos rendtörténet iránt. Az erdélyi születésű, jeles református családból származó Makkai László 1936-ban Debrecenben adta ki a Milkói (kun) püspökség és népei c. munkáját, amely a domonkosok által létrehozott missziós püspökség történetét dolgozta fel. Harsányi András pedig debreceni református teológusként kezdett foglalkozni a rend történetével, majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen „A domonkosrend Magyarországon a reformáció előtt” címmel írta meg doktori értekezését, amely ugyancsak Debrecenben jelent meg nyomtatásban 1938-ban. Az utóbbi munka a mai napig a magyar domonkos rendtörténetírás egyik legfontosabb darabja, amely alaposan tárgyalja a rend középkor végi tevékenységét, különös tekintettel a rendtagok iskoláztatására és nemzetközi kapcsolataira.

A konferencia előadásait 2015 őszén reprezentatív tanulmánykötetben jelenteti meg Debrecen városa és a Debreceni Egyetem.